

več dostojanstveno, ker ni si misliti, da bi tako pogumni vojščaki, kakor so Kvadi bili, si zbrali za vodjo kakošnega 12 let starega fantalina, ako bi pri njih ne bi imel kakošne vladarske časti. Batar je toraj bil njih vladar, dasiravno še le 12 let star. Pri bodriških Slovanih od osmega do dvanajstega stoletja nahajamo dedovne, baćinska vladarska plemena. Sicer so se vsi možki pokoljenci vdeleževali vladarstva, al le enemu je bilo izročeno vodstvo državnih zadev. (Glej Einh. ad ann. 823. Helmold, I, 48.)

Navadno je bil najstari sin, vendar mu je vsakrat mogel dati narod privoljenje in potrjenje, bila mu je ta oblast odrečena ali nazaj vzeta, ter je pravica prešla na mlajšega, kateri je bil narodu všeč. (Glej Einh. ad ann. 823. 826.)

Stari Slovani so vladarsko oblast zelo spoštovali. (Saxo „Gramatik“, pag. 927.) Po takem umemo, kako so mladenču 12 let staremu izročili in prepustili vodstvo poslanstva, saj je bil njihov bato, batja, batar.

Slovansko slovstvo.

* Knjiga 6. jugoslavenske akademije pod naslovom „Rad jugoslav. akademije znanosti i umetnosti“ je prišla ravnokar na svetlo. — Jako zanimiva knjiga razpada v 3 dele: Prvi obsega razprave: „O osveti, mirenju i vraždi po negdašnjem srbsko-hrvatskom pravnom običaju“ od dr. P. Petranovića, — „Boskovićeve elementa materiae napram današnji atomistici“ od J. Torbara, — „Akcenti u glagola“ od Gj. Daničića, — „Kaj so hudourni vrtinci“ od dr. Š. Šubica, — „Avgust Šlajher. Nekrolog od V. Jagića. Drugi del obsega književne obznane: „Glasnik srpskog učenog društva 23. 24. od Gj. Daničića, — protokol Šabačkoga magistrata od 1808. do 1812. od dr. V. Bogošića, — o znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-byzantynskiego u narodów słowińskich; wyłożył R. Hube, od dr. V. Boješića, — Fr. Kanitz, Serbien. Historisch-ethnograf. Reisestudien aus den Jahren 1859—1868, — F. Kanitz, Reise in Südserbien und Nordbulgarien, ausgeführt im Jahre 1864, od dr. P. Matkovića. Tretji del ima izvode iz zapisnikov jugoslavjanske akademije.

* Snopič 3. mesečnega časnika, ki ga v Trstu pod naslovom „Pod Lipo“ izdaja J. V. Vrdelski, je prišel na svetlo. — Vsi trije snopiči (cena vsacemu je 10 soldov) imajo mnogo podučnega in kratkočasnega gradiva nabranega. V 3. snopiču nahajamo življenjepisne črtice o Jožefu Bezek-u, rojenem Slovencu v Planini, zdaj že skoraj 40 let bivajočem v Trstu, ki je bil izprva pék, a zdaj je slaven urar, kakor „Podlipski“ pravi. Le bolj samouk je razstavil v lanski izložbi tržaško uro, nad katero je vse strmelo in ki mu je prinesla srebarno svetinjo — samo njemu med tolikimi tržaškimi urarji. Popis te ure v slovenskem jeziku je g. Bezek, ki razun maternega (slov.) jezika govori italijanski, nemški in francoski, časniku „Pod lipo“ sam izročil. Naj ga podamo tudi našim bralcem, kateri imajo z urami posebno veselje: „Ta ura je stolp (turen) na štiri vogle; vsaka plat nam kako drugo stvar kaže; mašina je à chronometer, in teče na kamenih. Prva plat te ure kaže minute, sekunde in pa dan meseca, druga kaže solnčni pot ali obroč zemlje, v katerem solnce celo leto izhaja in zahaja, kakor tudi uro, ob kateri se to pripetuje, tretja kaže ure in minute s številkami (vsako minuto skoči druga številka noter), četrta kaže na tanko rast in odjemanje ali staranje meseca (lune). Ta ura bije vsako četrto ure, in vsako uro dela muziko. Na vrhu turna je neka tako imeno-

vana šanca sè štirimi topovi, na sredi pa ranta stoječa po konci z banderom ali zastavo na vrhu. Pet minut predpoldne se vzdigne kroglica na to ranto, ravno kakor se pripetuje na veliki tržaški svetilnici (laterni) pri luki na starem lazaretu, in prav opoldne pade, se sproži in vstrelí. Ura potem bije in gode“. Pač lepa stvar! Za prihodnjo razstavo napravi pa naš Bezek uro, ki je ne bo treba nikdar navijati!“

* „Brencelj“ in „Juri s pušo“, uni v Ljubljani, ta v Trstu, v eno mer pikata in streljata, vsak po svoje, nasprotnike slovenskega prava v nemškutarskem ali lahonskem taboru. Tega načela bi pa se moral „Juri s pušo“ zmirom strogo držati, da nikoli ni kukavica, ki jajčica svoja poklada v — tuje gnjezdo, in da posnema nasprotnike, kateri nad „svojimi“ čujejo kot koklja nad piščeti. „Brencelj“ v svojih izvirnih humoreskah je v vsakem listu strah protivnikom slovenskega prava.

Politične stvari.

Federalistična premišljevanja.

Ali Avstrija ostane ali pogine? — Ali se z nova pomladi ali razpade? To je veliko, pomembe polno vprašanje najbližje prihodnosti, katero pretresajo časniki.

Odgovor na to vprašanje je različen po različnosti mnenja o političnem razvijanju Evrope.

Slišijo se taki, ki pravijo: Nesreča za Avstrijo je velika razlika dežel in narodov, v Avstriji združenih. — Mnogo jih je, ki brez lastnega premisleka temu izreku verjamejo na besedo onih, ki so jo skuhalí. Nam se zdi resnica prav nasprotna. Sreča, blagor in nada za Avstrijo je ravno to, da je sestavljena iz tolikih narodov. Kaj je nek vzrok, da hirajo in oslabevajo enolične evropske države? Ali ne mar centralizacija, ki hoče vladati vse le po enem kopitu? Če se enoličnosti že posamesen človek in posamesna družina ali občina kmalu naveliča, koliko manj ona vstreza različnim željam večih če tudi enoličnih političnih zvez ali držav! Ako oče vseh svojih otrok in rednik vseh svojih rejencev ne more uspešno izrežati in vladati po istih pravilih, če tudi bi mu to veliko lažje bilo, kako bi to mogoče bilo državi (zlasti če je sestavljena iz različnih narodov). Zato se centralizacija vladancem doslé še nikjer ni mogla priljubiti, toliko manj je mogla avstrijskim narodom vkoreniniti se, če tudi so se za-njo na vse kriplje pripravljala tla, in se javalne bode kedaj. To pa je ravno sreča za Avstrijo, da se národi branijo te državno moč slabivne centralizacije. Centralisti naši so sicer mislili, da pojde, — a več kot dvajsetletna skušnja očividno kaže, da ne gré. Mislili so, da je zavest in moč posamesnih dežel in narodov zatrta. Ne, ne! ni bila ne zatrta, le počivala in dremala je, a zdramile so se dežele, zdramili so se národi, kateri so bili skoro že pozabljeni po imenu. Prav v razliki narodov tiči moč, ki pogubivni centralizaciji zapira pot.

Centralisti se ve da drugače govoré; oni so tega mnenja, da bode centralizacija, vpeljana v nekterih večih državah, prihodnja vladna oblika evropskih držav; oni menijo, da morajo poginiti vse male države; in na to opirajo svojo misel, da bode Avstrije konec, ako se ne uravná po centralizaciji. Vsi previdni Avstrijoljubi pa so tega prepričanja, da je protinaravna centralizacija dospela na svoj vrhunec, s kterega jo pahne zdrava reakcija, ki čedalje više raste in dan na dan dobiva več moči, in to zato, ker centralizacija nikakor ne krepí držav, ampak jih le slabi. Zato pa tudi verujemo, da Avstrija ostane in se pomladi.

Kdor meni, da le centralistične velike države morejo zadostiti rastoči potrebi splošne svobodne kupčije itd., temu se zdi, da Avstrija ne more obstati, da je celó škodljiva razvitku. Mi smo pa tega prepričanja, da se to boljše dá doseči s federacijo po vzajemnih pogodbah, zato verujemo, da federalistična Avstrija nikakor ne pogine. Prepričani pa smo, da je bilo kmalu konec, ako se osnuje po strogem centralizmu. Centralistična Avstrija nima nobenega namena, toraj je celó nepotrebna. Ako se morajo osnovati vélike centralistične vlade, no Prusija prav lahko in še bolje nego Avstrija spolni ta nemški posel! Ena taka vlada pak je zadosti. Prav nepotrebno je, da je Nemčija razdeljena na dve polovici. Ako mora Tirolec nehati biti Tirolec, Čeh nehati biti Čeh, Kranjec nehati biti Kranjec itd. (in to se zgodi, ako se navzame uradno-centralističnega duhá, ki je povsod ravno isti), no potem mu bode isto, ali se država imenuje pruska ali avstrijska, — stvar ostane ista. V državi, ki se imenuje Prusija, dobí prav isto mero pravic, kakor v državi, Avstrija imenovani. In kader se države v južni Nemčiji prepričajo, da morajo nehati male države, no tudi njim bode isto, ali se zmeljejo v prusko ali avstrijsko moko. Ako centralizacija zmore, no potem ima Prusija gotovo prednost, ker njena dvestoletna zgodovina kaže, da jej gré prvo mesto v centralizaciji. Ako hoče Avstrija ostati, ne sme se poskušati v načelih, s kterimi se ne more meriti s Prusijo. Avstrija mora poprijeti se načela Prusiji ravno nasprotnega, ktero pa bolj vstreza njenim narodom, nego Prusko ali Rusko; ona mora na noge stopiti, da svoje in druge narode reši pruske sisteme. Ona ni, da bi morala vpeljati pruske puške, nego ona mora iznajti drugo, delj nesoče, mogočnejše, to je, blaže in više orožje, ktero jej v roke daje zgodovina. V federalizmu je njen obstanek, — njena bodočnost in njeno krepko orožje. „Vaterl.“

Zabavno berilo.

Krvina.

Zgodovinsko-romantičen obraz.

Česki spisal Prokop Chocholoušek, poslovenil Podgoričan.

(Dalje.)

Zdaj vstane šum, hajdoci stopijo prav blizu k harambaši, zato da ne bi preslišali nobenega njegovega ukaza. Da bi besede prodirale na vse strani, jame Lazo po kratkem molčanju na lahko govoriti tako-le: „Denes Mustafa svoje Arbanaše odpelje iz Skadre, jutri pride v Prilipico, in iz Prilipice v Monastir, kjer je Rešid-paša s peščico svojega nizam-a. Mustafa — če res čez Prilipico pojde dalje, ko sklésti nizam, bratje, strašno gorjé zadene potlej pravoslavno kristijanstvo, toda raji imam Turka nego Arbanaša, tega psa poturčenca. Al potlej, bratje, boljše nam vendar-le bode, ko bomo imeli le enega sovražnika, menim v Carigradu, nego da imamo v vsakem kotu enega ali celó več gospodov — krutejših nego so šardaški volcje in medvedje. Nizam morebiti tudi ne bode moral toliko pretrpeti, Arbanaš se ljuto ruje v boji; žalibože, da je to res! Zatega del bi jaz rad: Milenko, stopi na čelo, vzemi se seboj polovico junakov in híti naprej v Prilipico. Tamkaj bivajo pravoslavni kristijanji, gotovo ti bodo poslušni. Mustafa sprejmite slovesno tako, kakor ga Skadra ni pozdravila še nikoli, tako da Arbanaši vse svoje žive dni niso še videli take česti. Ženstvo in otroci naj se umekno le na goré, tamkaj jim bode prijetnejše med divjimi zvermi, nego bi jim bilo blizu poturčenih Arbanašev. Precej denes v Monastir pošlji kakega varnega

sela k Rešid-paši: oznani mu prihod vezirja Mustafe. Sam pak se ogni slehernega boja; ko hitro izveš, da se nizam mora sprijeti z Arbanaši, pobegni — naravnost v Kiuprilo. Zdaj znaš, kaj ne?“

Milenko prikima, ukaže hajdukom, naj se razdvojé, in obrne se k drugej trumi: „No, junaci, tedaj z Bogom!“ — Tako se posloví in kar naravnost odide.

„Zdravi, bratje! Zdravi!“ — poslavljaajo se hajdoci s hajdoci.

„Stanko!“ — opomni zopet harambaša, ko Milenko za goro izgine, hajdoci — „to polovico pa ti popelješ po krajini, posamesno jih razpošlji od vasi do vasi, da rajo posvaré, naj mirujó, saj jim ni nič na mari to, če se Mohamedan kolje sam s seboj. Mustafa je sicer pregovoril rajo, ali hajdukom bodo vendar verovali, saj se s Turkom in poturčencem ne borimo za-se, saj se sečemo le njim na brambo in svetemu Križu; lahko jih človek pregovori, tako lahko, kakor otroke, toda vam bodo vendar verovali! Ali, čuj, Stanko! jutri na večer se snideva v samostanu nad Kiuprilo. Z Bogom, junaci!“

„Z Bogom, harambaša!“ — poslavljaajo se hajdoci in odhajajo.

Lazo Vukotić ostane sam s svojima sinoma. Dolgo časa gleda za hajdoci; potlej se obrne k sinoma; dolgo časa molčé gleda zdaj tega, zdaj tega. Z vsega obraza se mu smeja nekovo blagostno čutje, da sina še nikoli nista videla ga takega. Naposled stari oče razprostre roke, objeme oba zaporedoma, poljuba jima čela — in vroče solze se mu utrinjajo in udirajo po licih.

„Uboga sina!“ — izpregovori — „dvajset let sem vama tajil svojo bolést; nisem hotel svoje neblagostne minolosti razodeti. Slišala sta, kaj se je zgodilo, ktera mati je porodila vaji; al naučil sem oba ljubiti drugo mater; bogme, Črna gora je vredna sinovske ljubezni.“

Deset dni: dan za dnevom gine. V tem se Arbanaši skadarskega vezirja snidó z Rešid-ovim nizam-om; al tepeni so bili. Milenko se je vrlo vél po ukazu svojega harambaše, verno so mu pomogli prilipški kristijanji. Mustafa-vezir in njegovi Arbanaši se vgnjezdijo v Prilipici; pet dni vže rajajo tu. Ali Rešid ta čas zbere svoj nizam in drugo vojaštvo, ki je samo rado šlo z njim na vojsko s sovražnikom Arbanašem. Pelje jih iz Monastira na bojno vajo, ali prav do večera so na poti. „Junaci!“ — ogovori vojsko — „jutri zjutraj še le bode ogled zgodaj v Prilipici!“ — Vso noč potujó, zjutraj zgodaj so še le v Prilipici: Arbanaši se branijo ljuto tako, kakor levi; al morajo se umakniti nizam-u. Kakor bi jim gorélo za petami, tako deró k babuškemu prodoru, na višek. Tu se razpostavijo po zatišji, po vrheh — in sin zavarujó. Tako za nasipi čakajo Rešidovega nizam-a, kteremu je spredaj Namik-paša, nov skadarski vezir — namesti Mustafe Bušatlija.

Kakih tisoč korakov od arbanaškega taborja stoji truma vojščakov na takem kraji, da jim vojska ne bi mogla ničesar. A to niso Turci, niti Arbanaši, vsakdo jih izpozna precej na prvi pogled, da so hajdoci.

Eden arbanaških kapitanov dolgo časa z nasipa strmi v to trumo, na enkrat pa se mu razvedrí v glavi: udari se po čeli: „Slepec, kako sem neumen! — To je Lazo, stari pes. Dà, dà, res je! Jasni vezir se je pogovoril s tem „giaurom“, pa vendar-le je izdal Arbanaše. Tudi mene, kapitana Topčica je olisičil, toda le enkrat me je speljal na led!“

Ta samogovor ustavi grom Namik-pašinih topov. Krogle žvižgajo po zraci: skrivajo se v nasipe in skakejo v zidovje — v samostan, ki ima pod svojim krlom babuški prodor in mesto Kiuprilo.

Nizam vrešči in divjá v samostan, ali predno pri-lomasti čez prvi holm, vmekne se zopet vés razkrop-ljen: mnogo mrtvih in ranjenih je zadej; okrog samo-